

УДК 37.014.5

Давиденко Г. В.,
кандидат філологічних наук, доцент**ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У
ФРАНЦУЗЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ****THE LEGAL FRAMEWORKS OF THE INTEGRATED
EDUCATION IN THE FRENCH REPUBLIC**

У статті представлено ретроспективний аналіз основних етапів розвитку нормативно-правової бази інклюзивної освіти у Французькій Республіці. Досліджено розвиток законодавчого забезпечення та сучасний стан «включеної» освіти для інвалідів. Особливу увагу приділено історії становлення у Франції інтегрованого навчання, його реформуванню на сучасному етапі розвитку освіти. Розглянуто впровадження інтегративних тенденцій на рівні вищої школи.

Законодавче забезпечення інклюзії у Франції має давню історію й сягає Декларації Конвенту про права людини 1793 року. У XIX ст. Франція була лідером сурдопедагогіки в Європі, проте законотворчість у цій сфері було призупинено. На сучасному етапі юридичний бік інклюзивного навчання у Франції пов'язаний з контролюючими функціями держави та широкими повноваженнями місцевих департаментів.

Ключові слова: інклюзія, інтегроване навчання, спеціальна освіта, інклюзивна освіта, система освіти Франції.

The article deals with a retrospective analysis of the basic stages of development of the legal frameworks of inclusive education in the French Republic. The development of regulatory legislation and the current state of inclusive education for people with disabilities are studied. Much attention is given to the history of the formation of integrated studies in France and to the reformation of the modern stage of development of French education. The introduction of integrated educational practices at the level of higher school is examined.

It has been established that the legislative foundations of inclusion in France has an old history. It begins with the Declaration of the Rights of Man and Citizen of 1793. In the XIX century, France was the leader of Surdopedagogy in Europe, however the legislative drafting in this sphere was stopped. Nowadays the legal side of inclusive education in France is related to the supervisory functions of the state and wide latitudes of local departments.

Keywords: inclusion, integrated studies, special education, inclusive education, the system of education in France.

В статтє представлен ретроспективний анализ основных этапов развития нормативно-правовой базы инклюзивного образования во Французской Республике. Исследовано развитие законодательного обеспечения и современное состояние «включенного» образования для инвалидов. Особое внимание уделено истории становления во Франции интегрированной учебы, ее реформированию на современном этапе развития образования. Рассмотрено внедрение интегративных тенденций на уровне высшей школы.

Законодательное обеспечение инклюзии во Франции имеет давнюю историю и достигает Декларации Конвента о правах человека 1793 года. В XIX ст. Франция была лидером сурдопедагогике в Европе, однако законотворчество в этой сфере было приостановлено. На современном этапе юридическая сторона инклюзивного обучения во Франции связана с контролирующими функциями государства и широкими полномочиями местных департаментов.

Ключевые слова: инклюзия, интегрированная учеба, специальное образование, инклюзивное образование, система образования Франции.

Сучасна світова політика щодо проблем інвалідності базується на правах людини й досягненні партнерства між різними суспільно-політичними силами. Оскільки, за законом, будь-яка

людина має право на визначення та реалізацію своїх соціальних прав, то згадана галузь світової політики спрямована на те, щоб усі люди з обмеженими можливостями мали рівні права на незалежну й повноцінну участь у житті суспільства, зокрема й в освіті.

У більшості країн Європейського Союзу відповідальність за впровадження інклюзивної освіти покладено на уряди й профільні міністерства. Так, у Швеції, Голландії, Франції й Німеччині втілюються міністерські проекти, програми й розробляється законодавство, наслідком чого є фінансування інклюзії та контроль за її впровадженням з боку держави. У зв'язку з цим **актуальним** є узагальнення процесу й результатів таких реформ у країнах Європейського союзу.

Науковці починаючи з кінця 1980-х років активно досліджують проблеми здобуття вищої освіти людьми з особливими потребами. Динамічним змінам у цій сфері сприяла позиція суспільства стосовно людей з особливими потребами й низка правових реформ, що відбулися в новітній час.

Країною, яка має найдавніший досвід розвитку законодавства й фактичного втілення освіти для неповносправних за схемою «згори – донизу», є Франція. «Включене» навчання у Французькій Республіці вже було предметом наукового дискурсу у працях вітчизняних дослідників Л. Печатникової, Л. Перхун, В. Папіжук, які зосередилися на реформуванні шкільної освіти в цій країні [3; 4; 5]. Проте **аналіз наукової літератури** та державних документів дає підстави стверджувати, що сучасна ситуація в інклюзивній парадигмі Франції з її проекцією на історичне становлення ще не була окремим предметом дослідження.

Метою нашої публікації є історичний екскурс та сучасні етапи становлення інклюзивної освіти у Франції та її законодавче забезпечення.

Відтак, **об'єктом** дослідження у статті є інклюзія в освітній системі Французької Республіки; **предметом** — нормативно-правові основи інклюзивної освіти у Франції.

Розвиток законодавства Франції з питань освіти для неповносправних має давню історію й характеризується кількома періодами спадів і піднесень.

Так, у Франції ще після Великої Французької революції у 1793 році було прийнято Декларацію Конвента про права людини, після якої відбулися реформи Національних зборів, зокрема проголошено рівність усіх громадян перед законом, свободу слова і друку, відмінено привілегії за походженням, обмежено владу короля.

У Декларації Конвента було втілено гуманістичні ідеї просвітителів Д. Дідро, Вольтера, Ж. Руссо, згідно з якими допомога членам суспільства з обмеженими можливостями є священним обов'язком, а добродійність визнавалася природною властивістю людини. З 1783 року, за указом короля, у хосписах для незрячих почали виплачувати пенсії екстернам, які тут навчалися й проживали.

Період XIX ст. характеризується призупиненням законотворення у сфері інтегрованої освіти. Так, тільки 1882 року було прийнято закон про загальну освіту. Незважаючи на те, що Франція була лідером сурдопедагогіки в Європі, законодавчо це не було підкріплено й відповідно не було створено повноцінної мережі спеціальних закладів.

Реформи в цьому напрямі розпочалися на межі XIX–XX ст., коли до роботи приступила спеціальна комісія за участю науковців Т. Сімона, А. Бине, Ж. Філіппа, Г. Поль-Бонкура, результатом діяльності якої став проект закону «Шкіл і класів удосконалення для відсталих дітей» (1909). Як підзаконні акти відтоді видаються спеціальні циркуляри й інструкції Міністерства освіти. Проте справжні реформи у сфері інклюзивної освіти відбулися тільки в післявоєнний період.

У республіці Франція за законом від 1984 року освітні питання на загальнодержавному рівні координуються Міністерством національної освіти (Ministère de l'éducation nationale, офіційний сайт — www.education.gouv.fr). Воно займається питаннями фінансування, затвердження навчальних програм, адміністра-

тивним керівництвом (кадрова політика, призначення генеральних секретарів у вищих навчальних закладах), оцінюванням якості освіти, наглядом за приватним сектором освіти.

Впровадження інтегративних тенденцій на рівні вищої школи пов'язане з: а) контрактним принципом функціонування вищих навчальних закладів; б) контролюючими функціями держави, яка стежить за використанням квоти людей з обмеженими можливостями як об'єктів навчального процесу.

Контрактний принцип функціонування університетів було запроваджено 1989 року замість щорічної акредитації. Завдяки цьому принципу, з одного боку, вищі навчальні заклади отримали більшу самостійність у вирішенні наукових та господарчих питань, з другого — запроваджено практику складання проектів вищих шкіл, які мають враховувати загальнодержавні інтереси й потреби освіти в регіонах, у тому числі й участь у навчанні дітей з обмеженими можливостями.

Забезпечення таких дітей освітою контролюється Національним оціночним комітетом (Comite national d'evaluation, CNE) та Головною інспекцією управління національною освітою і наукою (Inspection generale de l'administration de l'Education nationale et de la Recherche, IGAENR). Цю функцію було доповнено в 2000 році діяльністю Національного аудиторського агентства (Cour des comptes), що включає у свої члени державних та місцевих представників усіх учасників навчально-виховного процесу — держслужбовців, педагогів, батьків, представників студентства, координованих Департаментом з оцінки та розвитку освіти Міністерства освіти Франції (Direction de l'evaluation et de la prospective).

Законодавче регулювання освітнього процесу базується на Конституції Франції 1946 року, де зазначається, що кожен громадянин має право на безкоштовну обов'язкову освіту від трьох до шістнадцяти років, при чому держава гарантує однаковий і повноцінний доступ громадян до освіти, культури й професії [2].

Розвиток і впровадження інклюзивної освіти в державі пов'язані з прийняттям низки законів, що стосуються децентралізації управління й надання автономії французьким університетам.

У низці законів, прийнятих з 1982 по 2003 роки, було розширено компетенцію територіальних громад і місцевих департаментів освіти, яку переведено на субсидіарний принцип фінансування. Відбувся розподіл функцій між державною та регіональною сферами управління освітою, згідно з яким держава розробляє загальну концепцію, завдання й цілі розвитку освіти. Натомість регіони й місцеві громади (комуни) розробляють ефективну співпрацю навчальних закладів за територіальним принципом, контакти освітніх закладів з територіальними громадами, громадянами, учнями.

У 2000 році в результаті тривалої дискусії за участю профспілок, громадських об'єднань та експертів з науки й освіти прийнято додаток до основного закону про освіту — «Кодекс про освіту Франції», згідно з яким, освіта визначається як публічна служба з надання професійних педагогічних послуг населенню з домінуванням ролі територіальних громад. Унаслідок апробації закону й продовження дискусій з цього питання у квітні 2005 року прийнято «Схематичний закон про майбутнє шкільної освіти».

Реформами у сфері освіти Франції займаються Міністерство національної освіти Франції та його консультативні органи — Національна рада університетів (Conseil national des universites, CNU), Національна рада з вищої освіти та національних досліджень (Conseil national de l'enseignement superieur et de recherches, CNESER), Національний комітет з оцінки (Comite national de l'evaluation) та Національна рада з навчальних програм (Conseil national des programmes, CNP) [www.education.gouv.fr].

2005 року було прийнято новий закон «Про орієнтацію і програму для майбутнього школи» (La loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'Ecole), який став результатом довготривалого обговорення батьківських комітетів та викладацьких колективів. Він базується на основі загальноєвропейських тенденцій і національних вимог щодо освітніх стандартів, які б передбачали повноцінне задоволення освітніх потреб громадянами держави незалежно від їхнього соціального й фізичного статусу.

У законі йдеться про реформу освіти до 2010 року, якою передбачено впровадження обов'язкової освіти для всіх членів суспільства, уведення нових програм, створення спеціальних педагогічних рад на рівні колективу та загальної Вищої ради освіти. Основним моментом є впровадження оцінювання соціальної компетентності учня як показника його інтегрованості в суспільство (*une note de vie scolaire*) [6].

В. Папіжук відзначає важливість офіційного виходу бюлетеня міністерства освіти республіки 2006 року, де визначено спільні для звичайних дітей та дітей з обмеженими можливостями здоров'я вимоги щодо знань і умінь, що базуються на загальноєвропейській культурно-гуманітарній традиції [3, 76]. Досягнення цих вимог передбачається завдяки реформуванню змісту освіти у бік базисної концепції, яка включатиме акцент на головних моментах людського досвіду. Згідно з декретом міністерства національної освіти Франції, наразі цей план впроваджується в життя й включає сім базових компетентностей, які діагностуватимуться в учнів уже після початкової школи.

Л. В. Перхун зазначає, що, починаючи з цього етапу, в країні «Міністерство національної освіти Франції гарантує забезпечення реалізації програми підтримки учнів, зокрема тих, які мають труднощі у навчанні. З цією метою створюються 1000 додаткових посад учителів і 3000 асистентів учителів. Зони пріоритетного навчання реструктуруються в 249 мережах «шкільної успішності» (*un reseau au service de la reussite scolaire des eleves*), де в єдину структуру об'єднуються материнська школа, початкова школа й коледж. Учні, які не можуть самостійно опанувати програмні завдання, пропонують індивідуально-адаптований шлях, а саме: педагогічний супровід, додаткові заняття, роботу зі шкільним психологом і т. д.» [4, 161].

Цього ж року в республіці прийнято закон «Про рівні права та можливості, участь та громадянство осіб з обмеженими можливостями» (*La loi sur l'egalite des droits et des chances, la participation et la citoyennete des personnes handicapees*), згідно з яким

кожна дитина з вадами розвитку має право отримувати освіту у звичайній школі за принципами: а) рівних можливостей навчання і розвитку спільно зі здоровими дітьми; б) безперервного інтегрованого навчання; в) тісної співпраці з батьками в досягненні педагогічної мети; г) локальним принципом з навчанням у найближчій або найзручнішій школі [7].

Важливу роль відведено пропедевтиці й підготовчому дошкільному навчанню: «Починаючи з трирічного віку, якщо з таким проханням звертається родина, діти з особливостями психофізичного розвитку можуть зараховуватися до материнської школи, яка є найближчою до їхньої домівки. Таких дітей приймають до звичайної групи чи класу за умови, що буде внесено необхідні корективи у навчально-виховний процес відповідно до стану їхнього здоров'я. Для задоволення особливих потреб таких дітей школа організовує навчальний процес відповідно до плану персональної освіти та впроваджує додаткові заходи, визначені Комісією з прав людини і автономії (Commission des droits et de l'autonomie)» [4, 162].

У результаті впровадження в життя цих законів починаючи з середини 2000-х років щороку Міністерство національної освіти приймає до загальноосвітнього шкільного процесу понад 250 000 неповносправних дітей, з яких 70% навчаються у звичайних класах або класах з труднощами у навчанні за принципом «індивідуального шкільного навчання» (scolarisation «individuelle») [8].

Як зазначає Н. В. Клименюк, ці учні з психічними захворюваннями, порушеннями опорно-рухового апарату, слуху та зору, включені в загальний навчальний процес спеціальними засобами залучення, як-от: а) проекти спільно зі здоровими дітьми; б) участь в однакових завданнях з очікуванням різних результатів зі здоровими дітьми; в) сприйняття неповносправних дітей нарівні з іншими; г) колективні форми роботи [1, 153].

На сучасному етапі у Франції прийнято «Доктрину про будівництво школи XXI століття», в основі якої лежить принцип різ-

номанітності, що стосується як організації навчання, так і контингенту школярів, які мають різні можливості, інтереси й потреби. Доктрина передбачає освітнє реформування передовсім початкової школи, яка набуває статусу першої соціальної служби, також розплановано еволюцію кадрового, економічного й змістового компоненту французької освіти на найближчі роки в бік повно забезпеченої багатосторонньої інклюзивної перспективи.

Висновки. Таким чином, аналіз наукової літератури і державних документів дає підстави стверджувати, що законодавче забезпечення інклюзії у Франції має давню історію й сягає Декларації Конвента про права людини 1793 року. У XIX ст. Франція була лідером сурдопедагогіки в Європі, проте законотворчість у цій сфері було призупинено.

На сучасному етапі юридичний бік інклюзивного навчання в державі пов'язаний з контролюючими функціями держави та широкими повноваженнями місцевих департаментів. Серед сучасних освітніх законів (1982–2006 рр.) найважливіші: «Про орієнтацію і програму для майбутнього школи» (передбачає реформу освіти до 2010) та закон «Про рівні права та можливості, участь та громадянство осіб з обмеженими можливостями», а також «Доктрина про будівництво школи XXI століття». Згідно з цими документами дитина з вадами розвитку має право отримувати освіту у звичайній школі й регулярно піддається оцінюванню соціальної компетентності як показника інтегрованості в суспільство на основі загальноєвропейських культурно-гуманітарних традицій.

Серед перспектив подальших досліджень ми вбачаємо дослідження інклюзивної парадигми з проєкцією на історичне становлення інклюзії в освітніх системах інших країн Європейського Союзу.

Список літератури:

1. *Клименюк Н. В.* Інклюзія людей з особливими потребами до суспільного життя: історичний аспект / Н. В. Клименюк // Педагогіка. Наукові праці. — вип. 99 — т. 112 — С. 148–153.
2. Конституція Франції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_juillet2008.pdf
3. *Паніжук В.* Європейська інтеграція як чинник реформування змісту шкільної освіти у Франції. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1607/2/07pvosof.pdf>
4. *Перхун Л. В.* Особистісно орієнтована концепція французької школи // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/264/1/Perхун.pdf>
5. *Печатникова Л.* Франція «за» і «проти» реформ / Людмила Печатникова // Шкільний світ. — 2005 — № 14 — С. 24.
6. Loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'ecole [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2005/2005-512-dc/decision-n-2005-512-dc-du-21-avril-2005.965.html>
7. Guide pour la scolarisation des eleves handicapes [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://media.education.gouv.fr/file/60/6/20606.pdf>
8. La scolarisation des enfants et adolescents handicapes // Etudes et Resultats, DREES, № 564. — mars 2007.

Отримано 12.02.2015 р.